

ERDÉLYI MÚZEUM

XIII. kötet.

1896.

VII. füzet.

Elnöki megnyitó.

— Tartotta gróf *Kaun Géza* az Erdélyi Irodalmi Társaság milleniumi diszgyűlésén 1896. máj. 10. —

Tisztelt közgyűlés!

A bölcsész előtt egy évezred nem nagy mértéke az időnek, lelke a végtelenség felé törekedik s az évezredekét összegezve sem tud oda eljutni, a hol épen az időnek ellentétje kezdődik: a végtelen.

A hívő lélekre sincsen nagy hatással az időnek ily hosszú mértéke, hiszen nemcsak a legfőbb lény halhatatlan, de minden lélek az, mindnyájan azok vagyunk. A mi eljövendő, bizonyosan eljön, de mikor, ki tudhatja? és ha a föld el is múlik, mindenek megújulnak, új föld lesz és új ég, mert a szellem örök, a lélek halhatatlan. Más a történész szempontja, legyen az akár a politikai történet, akár a vallás-, közművelődés- vagy irodalom történetének kutatója; ez már leszámol az évszázadokkal, az üres esztendőket mellőzi, a tartalmasokat feljegyzi, keresi az évszázak eszméit s látja az évszázok eszméinek folytatólagos sorrendjében az emberi nemnek egyik magaslatról a másikra emelkedő útját az eszmények derült hona felé. Szép és lélekemelő látvány szemlélni ezen a magasba törekedő útnak emelkedéseit, a szellem küzdelmeit a durva anyaggal, mely neki lépten-nyomon ellentáll, de végre is engedni kénytelen, keresni, honnan veszi a szellem magas ihletését s az ihletett szellem az elérendő tökélyek mintáit s példáit, honnan veszi az erőt alkotásaihoz. Mind ezt keresni kell, mert a hagyomány ezekről nem szól; az egykorú krónikák valamely nép külső történetére, ennek legtöbb s legtöbbszőr legmegrendítőbb eseményeire szorítkoznak, mert az évkönyvíró az eseményeket elszigetelt valóságokban szemléli s nem az fontos előtte, melynek hatása kiterjed a távol jövőre, hanem a mely saját magára s kortársaira hatott, közönségesen örvendeztet vagy

szomorít, megnyugtat vagy rémit! Ezért van, hogy a terméketlen esztendők, éh-halál, valamely ragadós betegség gyors terjedése az évkönyvek lapjaira bejegyezték, de a fejlődő közművelődésnek feleszámú vívmányai, a közhasznú felfedezések legtöbbje azokon vagy egyáltalában elő se is fordúlnak, vagy a lehető legrövidebben és ép annak elhalgatásával, a mit leginkább szeretnénk tudni, említettnek meg. Hol kezdődik az irodalom története, jelesen saját nemzetünk irodalma? Az első írott szöveg, mit a jó szerencse megőrzött számunkra, még kezdet számba nem vehető, mert hiszen ennél régiebbeket semmisíthetett meg a bal-szerencse s rejthetett el előlünk a kétes szerencse, melyek talán valamikor napfényre jönnek. Mily más mértéket illesztünk irodalmunknak ezen legrégebb terméneire, mint a későbbi irodaloméra! Ezeknél bármi legyen a szöveg, az függetlenül tartalmától érdekes és becses, s minden nyelvtani alak, eredetis kölesönvelt szó, eszmemenet s kifejezés magyarázatot igénylő s magyarázatra érdemes. A besztercei, a schlagli szójegyzéket s a Murmelius-féle latin-magyar szójegyzéket 1583-ból, melyet csak imént tett közzé okmányaink s nyelvünk egyik nagyratörő, jeles kutatója Szamota István, kit a hazai Klió s híveinek mély fájdalomra a halál a szép pálya elején ragadott ki az élők közül, mondom e szójegyzékek mindegyikét örömmel üdvözölték nyelvünk s irodalomtörténetünk barátjai s szakértőink ezen a téren igyekeztek az ezekben foglalt anyagot értelmezni s felhasználni. A königsbergi töredék pótlékait szintén nemesak lelkes örömmel fogadták azok, kiket nyelvünk régiségei, története érdekelnek, hanem a szakértőink legott hozzá fogtak a felfedezett kincs kritikai méltatásához, illetőleg értékesítéséhez. Ezen tanulmányok s olvasmányok a műérteket bennünk ki nem elégítik ugyan, műélvezetet nem nyújtanak, tartalmuk iránt viseltető érdeklődésünket nem fokozzák, de azért felettébb hasznosok annak, ki nyelvünk s irodalmunk történeteit vizsgálja s annak egész folyamatát ismerni óhajtja. Az ujonnan megjelent «A magyar irodalom története» cz. mű bírálója megjegyzi, hogy «irodalomtörténetünk régibb korszakaiból valóban nagy és fényes alakokat nem igen tudunk felmutatni, legfőlebb talán egy párt.»¹

És mégis ezen nem fényes alakok is mennyire vonzanak, mily

¹ Irodalomt. Közlemények VI. évf. első füzet, a 120-ik lapon.

igazán érezzük munkáik olvasása közt, hogy a mieink, hogy munkáikkal nem csak a nyelvnek tettek hasznos szolgálatot, hanem, hogy szellemi életünknek is valóban tényezői voltak s egyik fényes érdemük az volt, hogy a nemzeti szellem bennük s általuk nyilvánult, megnyilatkozott, ha nem sokaknak is, — hatott, ha kevesekre is és e hatás folyton való munkásságának bizonyos jele s biztosítéka. Ezek műveiben is megcsillámlik az eszme, úttörői, bajnokai irodalmunknak! Törekedéseik magokra nézt oly igen sokszor voltak hálátlannak, de hála nekik, hogy alkotni mertek, nem csüggedtek, lelkesedtek az emberi nem eszményeiért s a nyelvnek és hazának szerelmét híven ápolták. Mi volna régi irodalmunk nálok nélkül? kiellen pusztá, sivár homokja a feledésnek. Hogy állana középkori művelődésünk ügye munkájok nélkül? elárvúltan, csupán idegenektől támogatva, a magyar szellem közreműködése nélkül. Hol kezdődne irodalmunk újabb kora, ha ők nincsenek? a merész kezdeményezők, a hazafi írók, a nemzeti szellem ébresztői, az újabb európai irodalmak magyar szellemü közvetítői. Egyik nép irodalmát a másikéhoz hasonlítva, nem azt fogjuk kérdezni, hogy melyik a régibb, hanem, hogy melyik az eredetibb, a tartalmasabb, a kifejtettebb, a hatásosabb? Az idő kérdése, ha rá pontos választ is lehetne adni s valamely khronológiailag keltezhető műre lehetne hivatkozni, mint kiindulási pontjára valamely irodalomnak, akkor is a fennebb említett tekinteteknek alárendelendő, mert hiszen valamely évszám becsé az általa jelelt eseményétől vagy a benne foglaltaktól, tehát az egyes évek és évtizek tartalmától függ. Az emberi életnek is nem az évek száma biztosítja értékét, hanem az életnek tartalma, az elvégzett munkák, sőt még a nemes törekedések is, ha netalán tán sikerteleneknek is maradnak. Az örök életü gondolat egy perc alatt támad s néha évtizek telnek el terméketlenül, hasonlóan a hét terméketlen esztendőhöz. De ha irodalmunk régiségét vizsgáljuk, akkor is az méltán sorakozhatik Nyugat-Európa irodalmihoz. Nálunk is a refórmáció előtt latinúl írtak többet s voltak nekünk is kiváló latin íróink, olyanok is, kiket a külföld ismert s nagyra tartott, mint *Janus Pannonius*, korának egyik kiténő költője, kiről rotterdami *Erasmus* így írt Turzó Jánoshoz: *Novum non est, apud Hungaros esse praeclara ingenia, quando Janus ille Pannonius tantum laudis meruit in carmine, ut Italia ultro illi herbam porrigat.*

«Nem új dolog az, hogy a magyaroknál kiváló eszű férfiak vannak, példa reá azon Janus Pannonius, aki versei miatt oly nagy dicséretet nyert, hogy (maga) Italia is hódolt a költő muzsájának.»

A reformáció korával a nemzeti nyelv lépett jogaiba nálunk is, ép úgy, mint a németeknél. A nemzeti költészet nem egy terményét a hegedősek és lantosok tartották fenn hosszú időn át, a magyar- és hún éposz részleteit pedig a regősök énekeiből ellesve, nemzeti krónikánk írói örökitették meg. E költészet részben átövedzi azt az egyezer évet, melyet csak imént láttunk letűnni; változott tartalmában s alakjában és hogy is ne változott volna annyi évszázadon keresztül. A későbbi dicsőség fénysugarait az előbbenivel egyesítette, a kereszténység a hősöket részben lovagokká igyekezett átídomitni, sötét árnyai a későbbi korszakoknak összevegyültek a hajdankor árnyaival. A szellem azonban mind azokban, a miket valósággal nemzeti irodalmunk termékeinek nevezhetünk, lényileg egyazon. Az erdélyi magyar irodalom e szellemet hathatósan ápolta, hála neki érte! Az új millennium reggelén hangozzék dicsbeszédünk s lantosaink dicséneke azoknak, kik e szellemet mindennél inkább féltve ápolták. Üdv nekik, irodalmunk nemes harcosainak, kiknek nagy része van abban, hogy a régi hazában ez új reggelre magyaroknak ébredhettünk s azoknak kívánunk maradni mindenha. Ha kérdezzük, hogy viharban és vészben mi védelmünk van, mi hajónk horgonya? mi árbocza e hajónak? mi vezéresillaga? mindez egy egészben fajunk nemzeti szelleme, mely védelmünk, ha bízunk benne, mind előbbre ragad s víz ellenállhatatlanul a magasba, s haladásunknak biztos irányt jelöl. Kövessük hát és soha el ne hagyjuk!